

Literatuur.

- van Anrooy, J. F. P., Dr. van Oppen's C. Julii Caesaris Belli Gallici libr VII, Groningen, 1930.
- Benoist, M. E. et Dosson, M. S., Jules César. Commentaires sur la guerre des Gaules. Paris, z. j. (na 1915).
- Bernsen, J. J. A., Recente vondsten van fossiele zoogdieren in Nederland. Geologie en Mijnbouw, Jrg. 2, no. 2 en 4, 1932.
- Bock, Fr. en Willemsen, M., Antiquités sacrées conservées dans les anciennes Collégiales de St. Servais et de Notre Dame à Maestricht, 1873.
- Crahay, J., Messenger des sciences et des arts de Gand, 1823.
- Cremers, Jos., Fossiele beenderen, door de gemeentelijke H.B.S. in bruikleen afgestaan aan het Natuurhistorisch Museum. Natuurhist. Maandbl. Jrg. 14, no. 11, 1925.
- Cuvier, G., Recherches sur les ossements fossiles, T. VI, 4 Ed., 1835.
- Hooijer, D. A., Een huisdierfauna met den mensch van Haarlem uit het begin onzer jaartelling. Jaarboek van de Geologische Stichting te Haarlem, 1944—1945.
- Protolithic Mammals of Haarlem, Netherlands. Geologie en Mijnbouw. Jrg. 9, no. 3, 1947.
- Protolithic Mammals from the Linderbeek, province of Overijssel, the Netherlands. Kon. Ned. Ak. v. Wet., Proc. Vol. L, no. 2, 1947.
- Hougen, A., Et Anglo-nordisk Drikkehorn fra Holland. Viking III, 1939.
- Monumenten van Geschiedenis en Kunst in de provincie Limburg, I, 4, 1938, p. 554.
- Roess, A., A drinking Horn of the Viking Period. Meded. Kon. Ned. Ak. v. Wet. Afd. Lett. Nieuwe Reeks, deel 3, no. 3, 1940.
- Rütimeyer, L., Untersuchungen der Tierreste aus den Pfahlbauten der Schweiz, 1860.
- Die Fauna der Pfahlbauten der Schweiz, 1862.
- Versuch einer natürlichen Geschichte des Rindes. Neue Denkschrift, Schweiz, Ges. f. Naturw., Bd XXII, 1866.
- Schertz, E., Unser Ur und seine Aufstellung in der Lebensgruppe. Natur und Volk, Bd. 66, Heft 10, 1936.
- Staring, W. C. H., Verslag Meded. Kon. Ned. Ak. v. Wet. Afd. Nat. 12, 1861.
- Slijper, E. J., Mens en huisdier, Zutphen, 1944 en 1949.
- de Vigenere, Blaise, Les commentaires de Jules César des guerres de la Gaule: mis en François par Blaise de Vigenere. Ex typograph. Anton Candid, MDXCIII, Lugdunum.
- van der Vlerk, I. M., Kwartaire Bovidae. De schedels en hoornpitten, welke zich bevinden in het Rijksmuseum van Geologie te Leiden. Leidse Geol. Meded., Dl. XII, 1942—1943.
- Nederland in het IJstijdvak, Leiden, 1938.
- Wilckens, M., Die Rinder des Diluviums und der Pfahlbauten. Biol. Zentralblatt, Bd. V., 1885—1886, p. 79-95 en 109-123.
- Ijseling, M. A. en Scheygrond, A., De Zoogdieren van Nederland, dl. I, Zutphen, 1943.

EEN OUD KRUIDENBOEK.

door

Dr. H. J. J. TERHAL (Heerlen)

(vervolg van artikel op p. 39 van deze jaargang).

Zouden de meeste van de in het eerste gedeelte van het boek genoemde kruiden door de minder bemiddelden nog wel verkregen kunnen worden, van zeer vele van de geneesmiddelen, die in het tweede gedeelte van het boek besproken worden, kan men dit zeker niet zeggen. Dit tweede gedeelte omvat zes partikelen, waarin in 96 zeer korte capitelen zonder figuren evenveel geneesmiddelen behandeld worden. Dit gehele gedeelte beslaat slechts de bladen 173 tot en met 208. Men treft hier aan: „kaneel”, „noten muscaten”, „ghinber”, „camphora”, „gummi arabicum”, zelfs „perlen” en vele andere stoffen die door hun kostbaarheid slechts voor een beperkte groep van mensen beschikbaar waren. Het is daarom niet uitgesloten, dat het voorwoord, dat aan het gehele boek voorafgaat en waarin als doel van het boek wordt aangegeven, de minder bemiddelden geneesmiddelen aan te wijzen die ook buiten de apotheken te verkrijgen zijn, slechts slaat op het eerste gedeelte van het boek en dat, zo-

als o.a. Payne veronderstelt, het tweede gedeelte later is bijgevoegd.⁹⁾

In het slotwoord van het boek tracht de vertaler tevens het doel van zijn werk aan te geven: „Hyer endt in den naem ihesus de vergheering dezer practiken van simpel medecijnen by der welken een yeghelijck mag op cort weinich verstants nemen van den crachten der simpel medecinen Nyemant en sij nochtans zoe stout op de pyn der ewegheer doot dat hij dees practijck qwalick, sondeleek wekeloos onbedacht of sonder groet verstant ghebruke..... Tes den simpel clerken ghenoech dat sy hier uuyt wat fundaments ghecrighen..... Al sal hem wellicht donken dat sy hier uuyt selen connen practizeren hed sal wonderleek te werke gaen Maer connen sij hoer verstant daer toe ghesetten dat sij connen gheweten wanneer hoelanghe ende in wat manieren sij dezer medecinen luttel of veel selen ghebruke, zoe moghen sy nochtans in der vreesen goeds hier met werken.....”

De drukker Veldener heeft van deze Nederlandse tekst geen herdruk uitgegeven, hoewel hij binnen twee jaar na het verschijnen van dit boek tweemaal de oorspronkelijke Latijnse tekst uitgaf. Het lijkt dan ook waarschijnlijk dat deze Nederlandse tekst een gering succes had. De moeilijk thuis te brengen figuren, de vele Latijnse namen voor kruiden en ziekten zullen door „den simpel clerken” zeker niet verstaan zijn.

¹⁾ Zie Campbell, no. 918. De in de literatuur voorkomende opgave van een ouder Kruidboek in de Nederlandse taal o.a. bij Teirlinck, berust op een waarschijnlijk onjuiste opgave bij Pritzel (1872), onder no. 10760.

²⁾ Zie Arber, Klebs, Meyer, Payne, Pritzel (1872), en Schreiber.

³⁾ Zie Campbell, nos. 916 en 917.

⁴⁾ Zie Nijhoff en Kronenburg, nos. 1049 en 1050.

⁵⁾ Zie Payne, p. 85; Campbell, no. 1573.

⁶⁾ Waarschijnlijk is de titel onder Campbell no. 1724 a hieraan ontleend.

⁷⁾ Zie Payne, p. 76.

⁸⁾ Zo worden b.v. de namen boelkenscruit en donderbaer(t) in 1484 blijkens dit boek reeds gebruikt; in tegenstelling met de mening van Uittien, p. 64 en p. 26.

⁹⁾ Zie Payne, p. 76.

Literatuur:

Aber, Agnes., 1938. *Herbals, their origin and evolution*. 2nd ed. Cambridge, 1938.
Campbell, M. F. A. G., 1874. *Annales de*

la typographie nêerlandaise au XVe siècle. La Haye, 1874.

Heukels, H., 1907. *Woordenboek der Nederlandsche volksnamen van planten*. Amsterdam, 1907.

Klebs, A. C., 1917. *Herbals of the fifteenth century. Incunabula lists. Papers of the bibliographical society of America*, vol. XI, nos. 3-4, pp. 75-92.

Meyer, E. H. F., 1857. *Geschichte der Botanik*. Bd. IV. Königsberg, 1857.

Nijhoff, W. en Kronenburg, M. E., 1923. *Nederlandsche bibliografie van 1500-1540*. 's Gravenhage, 1923.

Payne, J. F., 1903. On the „Herbarius” and „Hortus sanitatis”. *Transactions of the bibliographical society*, vol. VI, part II, 1903.

Pritzel, G. A., 1872. *Thesaurus litteraturae botanicae*. Lipsiae, 1872.

Pritzel, G. und Jessen, C., 1882. *Die deutschen Volksnamen der Pflanzen*. Hannover, 1882.

Schreiber, W. L., 1924. *Facsimileausgabe des Hortus Sanitatis, Deutsch*. Peter Schoeffer, Mainz, 1885. Nachwort: *Die Kräuterbücher des XV. und XVI. Jahrhunderts*. München, 1924.

Teirlinck, I. s., 1890. *Een kruidboek van 1514. Botanisch Jaarboek uitgegeven door het Natuurw. Genootschap Dodonaea*, 2e Jaarg., 1890.

Uittien, H., 1946. *De volksnamen van onze planten*. Zutphen, 1946.

HET KASTEEL RIMBURG EN OMGEVING.

Ter toelichting bij de excursie op Zaterdag 11 Juni a.s. (zie elders in dit nummer) mogen hier enkele gegevens volgen, die tijdens een voorexcursie in dit gebied werden verzameld.

Door de op Zaterdag 23 April uitgevoerde grenscorrectie werd onder de gemeente Ubach over Worms een strook grond langs de Worm tot Nederlands gebied. Vroeger vormde deze rivier de grens; thans loopt deze zes meter ten Westen van de spoorlijn Aken-Düsseldorf, die enkele honderden meters van de Worm verwijderd blijft. Zo is dus een smalle strook van in hoofdzaak dalgrond ingelijfd. Een blik op de kaart leert dadelijk, dat het om een zeer bescheiden aanwinst gaat.

Voor natuurliefhebbers verdient deze zeker